

TOHO KLUKA NETLUČTE

Když se řekne KURT GEBAUER (78), každého hned napadne sochař, tvůrce trpaslíků, plavkyň a srdcí. On ale také maluje, fotografuje a zpívá.

Tu a tam mu některý profesionální fotograf vyhrožuje:

☹☹ Kurte, když ty fotíš, já začnu dělat sochy. ☹☹ – ☹☹ Dělej sochy! ☹☹
s klidem odpoví Kurt. Právě teď má velkou výstavu ve Veletržním paláci, kterou načas uzavřel koronavirus, ale současně ji i prodloužil – až do ledna 2021.

Text: Olga Myslivečková Foto: David Turecký

Umělec Kurt Gebauer ve svém domě v pražských Střešovicích u zahradního altánu.

Plavání a „létání“ vám dopřávají pocit osvobození v trojrozměrném prostoru. V roce 1972 jste se pověsil mezi své vycpané Plavkyně na výstavě v Parc Floral v Paříži. Podruhé na Pražském Quadriennale '99. Nenapadlo vás zalézat si i letos ve Veletržním paláci?

Moc bych nelétal, protože je tam nízký strop. Bylo už tak dost obtížné umístit na výstavu vznášející se věci, kterých mám vícero. V takovém prostoru bych normálně nevystavoval, mám raději exteriéry a interiéry v budovách, kde mohu reagovat na prostor, pohrávat si s ním – a podle něj i vybírám díla, která vystavím. Ne panely a nízký strop! Nakonec jsem s výstavou spokojený, i když se připravovala v naprosto pekelné lhůtě asi čtyř měsíců. Nejde v pravém slova smyslu o retrospektivní výstavu, protože tam chybějí obrazy, fotky, assembláže, instalace. Toho jsou jen „vzorečky“. Jde o úzce zaměřenou retrospektivu figurální sochařiny. Kdyby měla být opravdu retrospektivní, bude třikrát čtyřikrát větší. Hlavně mě ale baví vystavovat po Giacomettim, jednom z nejvýznamnějších sochařů dvacátého století. (směje se)

Už na AVU jste se chtěl dostat na stáž do Francie. Podařilo se vám to až po dokončení školy. Proč byla právě Francie tou vytouženou zemí?

Byla obrovským motorem nejen pro mne, ale celé české umění, které vždycy hodně čerpalo z toho, co se událo ve Francii. Když jsem studoval na akademii, dostali přednost jiní, i když francouzsky vůbec neuměli. Protože jsem věděl, že mohu získat stipendium i po škole, hlídal jsem si to. Naštěstí na ministerstvu kultury byly dámy, které nefandily pookupačnímu šéfovi, jenž měl omezovat kontakt s kapitalistickou cizinou – a ty mě upozornily, kdy bude konkurz. Připravil jsem se. Znovu jsem nabífloval, jak se řekne francouzsky cín, dřevo, kámen, socha... A konzul mi to přiklepnul.

Jaké to bylo u Césara Baldacciniho, tvůrce Césara, sošky udělované francouzskou Filmovou uměleckou akademií, která je po něm pojmenovaná?

Nevěděl jsem, zda mě přijme, ale nakonec se to povedlo. César se proslavil sochami ze slisovaných pestrých barevných karoserií aut a modelem vlastního palce zvětšeného do výšky 185 centimetrů, jehož variace se později objevily i na olympijských hrách v Soulu. Mímočodem, když jsem vzpomněl Giacomettiho: u něho César krátce bydlel. Dílo Césara, jednoho z nejlepších francouzských sochařů, jsem znal jen z časopisů v knihovně AVU a od Jindřicha Chalupického. Věděl jsem, že César učí v Paříži na École des Beaux-Arts, kam dojížděl z Provence. Se studenty se scházel jednou měsíčně v hospodě a diskutoval s nimi o umění. Tam se mě zeptal, co bych si přál vidět. „Váš ateliér,“ odpověděl jsem. Měl jeden v Paříži a druhý na statku v Provence. Do pařížského, kam mě pozval, jsem šel s Vladimírem Škodou, který tehdy u Césara studoval. V Praze ho na akademii šestkrát nevzali, ale vzali ho na akademii v Paříži! S Vladimírem jsme od té doby kámoši.

Dlouho jste se věnoval tvorbě trpaslíků. Vnímáte je spíše jako zlovolná stvoření, potměšilé tvory, nebo strážce skrytých pokladů?

Vědecký rozbor trpaslíků udělal Václav Cílek ve své knize Archeus. Možná to byli lidé malého vzrůstu, kteří tu žili ještě před příchodem Keltů. Když začali Keltové obdělávat půdu na úkor lesa, trpaslíkům se to nelíbilo a chodili na lup. Aby trpaslíci nekradli, tak jim za dveře dávali jídlo, které si mohli vzít, a tak nemuseli krást... Vídál jsem trpaslíky na zahrádkách u domů, mně se to líbilo, i když to bylo praštné. Nevadilo mi, když se tvrdilo, že jsou symbolem kýče. V době normalizace začali mizet a kýčem se staly naopak pomníky, ať už Stalina, Lenina, nebo Gottwalda. Spojil jsem ten kýč obecně známý s kýčem skutečným, s těmi pomníky. První trpaslíky jsem namaloval po návratu z Francie, ze svobodné země do tuhé normalizace, do bušení médií obhajujících okupaci. Udělal jsem takovou lebku, do které buší dva trpaslíci kladivý. Byl to návrh na stroj, který jsem nikdy nevyrobil. Trpaslíky jsem dělal jen týden, ale lidé si je tak pamatují, že si myslí, že nedělám nic jiného.

Při jaké příležitosti se zrodili?

Bratři Hůlové pořádali už od konce sedmdesátých let minulého století ve vlastním domě v Kostelci nad Černými lesy výstavy režimu nepohodlných umělců. Neustále mě uháněli, abych u nich také vystavoval, což se jim v pětáosmdesátém roce podařilo v přestávce fachčení na Fifejdách v Ostravě. Vystavoval jsem v Galerii H s malířem Vladimírem Gebauerem, kterého jsem tam adoptoval jako bráchu. „Měl bys udělat také něco do zahrady,“ vyzvali mě po výstavě. K jejich zděšení jsem navrhl trpaslíky. Sehnali latě, pletivo, dráty, sádro i pomocníka, nemohl jsem odmítnout. Každý den jsme udělali jednoho: trpaslík Pomník, Pozorovák, Pivař, Myslitel, Strom, Čepice, Bachař, Pes. A uspořádali jsme další vernisáž. Byla to pecka, lidi to bavilo. Malíř Ivan Ouhel, který přijel první, už při pohledu od vrat řekl: „Nevím, co si o tom mám myslet.“ Nebyl sám, který nevěděl. (směje se) Byla to pro mne největší pochvala, když člověk, který je od kumštu, neví, co si má myslet. Druhou jsem si vysloužil až po sametové revoluci od Vladimíra Škody, když jsme jednou seděli v lese na skále: „Ti tvoji trpaslíci jsou naprosto špicoví, ona je to sranda, ale je v tom obsažena vrcholná figurální sochařina, je vidět, že ten, kdo je dělal, je naprostý suverén ve znalosti figury. Kdyby to dělal někdo, kdo to neumí, byla by to blbost.“ Rozeznal v nich obsažený konflikt rodinového impresionismu a parodie.

To asi nebyly jediné bizarní situace, které jste s trpaslíky zažil, že?

V roce 1986 za mnou přišla kurátorka Galerie hlavního města Prahy, paní Halířová, která pořádala výstavu ve Vojanových sadech a chtěla na ni trpaslíky. „To myslíte vážně?“ zeptal jsem se. „Já bych to zkusila,“ odpověděla. Po vernisáži paní Halířová dostala z ÚV KSČ dopis s dotazem: „Jaká je idea výstavy se zvláštním přihlédnutím ke Gebauerovým trpaslíkům?“ Odepsala: „Gebauerovi trpaslíci jsou ve Vojanových sadech pro podpoření klidové a promenádní atmosféry Vojanových sadů.“ (směje se) Trpaslíci ve Vojanových sadech vydrželi a chodily se na ně dívat davy lidí, kteří se podle reakcí satirou na totáč báječně bavili. Po revoluci se jejich odlitky rozjely na výstavy do celého světa.

☞ Vídál jsem trpaslíky na zahrádkách u domů. Mně se to líbilo, i když to bylo praštné. Nevadilo mi, když se tvrdilo, že jsou symbolem kýče. ☞

Z výstavy Kurta Gebauera ve Veletržním paláci v Praze (zleva): Utíkající dívka, 1976, bronz. Vznášení, 2013, kombinovaná technika.

Z výstavy Kurta Gebauera ve Veletržním paláci v Praze (zleva): Cílevědomý bulteriér, 1979, textil, kov, guma, sláma, drát. Děvče na židli, 1980, bronz a měď.

Éra trpaslíků už definitivně skončila?

Jeden obří jedenáctimetrový trpaslík z kamenných kvádrů stále roste na vrchu Mohejlík u Hořic, kameny se kupují z dobrovolných příspěvků. Ten bude neškodný stejně jako Pyramídální trpaslík v Jelením příkopu Pražského hradu.

Jsou dívky, ať už se houpou, utíkají, nebo sedí, protiváhou trpaslíků, zbytnělých papoušků, vykrmených ryb a Trubkounů?

Jsou. Vznikaly zároveň. Většinou je publikum bere jako radostnou věc: „Hele, ta je jako naše Máňa, když byla holka!“ I v holkách je ale obsažen náznak možné tragédie. Útěku. Nebo pádu. Ty, které mají vyděšený výraz nebo dramatické gesto. Záleží na tom, jaká je zrovna nálada ve společnosti, každý pak přečte tu sochu trochu jinak. Vytvořil jsem například do Opavy Utíkající dívku. „Kurte, to sem do Opavy nemůžeme dát,“ řekl mi jeden mladý komunist v městské komisi. „Lidi by ji vnímali, jako že utíká z Východu na Západ.“ Přál si uklidit ji někam za roštil do botanické zahrady mimo město. Když Belgičané chtěli so-

chu koupit na výstavu do muzea Middeheim v Antverpách, hlavní architekt Opavy rozhodl, že to místo se pro sochu najít musí. Dodnes ta holka stojí před Domem umění. Antverpy, kde je její druhý odlitek, tak pomohly soše v Opavě. Třetí odlitek má Národní galerie a je teď na výstavě.

A Trubkouni, z nichž dva aktuálně stojí před Veletržním palácem?

To je jiné téma. Původně šlo o námět pro soutěž, kterou jsem nevyhrál. Vždycky říkám studentům, že nejlepší trénink je prohraná soutěž, protože místo úporné realizace se může dělat něco dalšího. Myslím, že to bylo po roce 2006, kdy se rekonstruovala historická budova Nádraží Ostrava-Svinov a rozšiřovala se o nový prostor. Architekt Václav Filander použil na přístavbu trubkové konstrukce. Z trubek o stejném průměru jsem udělal pěti- až sedmimetrové figury, skupinu cestujících, kteří se vzájemně neznají. Po letech se mi zdál tenhle motiv zajímavý, tak jsem je začal lepit z papírových trubiček od toaletního papíru, větší od koberec, ubrousků... Už jich mám de-

sítky velkých a malých – a stále se tím bavím. V rámci koronavirové nouze si občas odběhnu slepit dalšího Trubkouna do Kafkova ateliéru, který má pronajatý umprumka a studenti v něm pracují na diplomových pracích. Já jsem jeho noční hlídač, dílenský poradce a údržbář. (směje se) V Trubkounech se snoubí dobrodružství statiky lidského těla s abstrahováním figury do jednoduchých tvarů a jejím výrazem – různě rozšklebenými krabicemi místo hlav. Začínají mi připomínat politiky, kteří stojí za těmi mikrofony a něco neustále povídají. Realita se vždycky promítne do toho, co člověk dělá, aniž by o to vědomě usiloval.

Mnohé sochy se zrodily už na AVU, k jejich realizaci došlo o mnoho let později. Nebyla příležitost, nebo musely ve vašich představách uzrát?

Některé vznikly dokonce před vysokou školou na kamenické škole v Hořicích. Často demonstruji, že jsem líný člověk a pracuji jen z donucení. Nejsme na světě proto, abychom pracovali, ale abychom přežili, v lepším případě si užili. Je úžasné, pokud se užijeme tím, co nás

baví. Věci ve větším formátu dělám, když je někdo chce, nebo k nějaké příležitosti. Pokud jde o prostor, mám radost, jestliže tím, co udělám, místo zviditelním a lidi to zajímá.

Narodil jste se za války v Hradci nad Moravicí, s maminkou jste utíkali před frontou. Obtisklo se vnímání malého dítěte do některé práce?

Asi ano. Trošku paradoxní je, že dítě, když mu bomba neurve nohu, jen něco v jeho okolí bouchne a roztříští se okna, bere takovou situaci jako něco zajímavého, vzrušujícího. Až v dospělém věku si uvědomil úděl některých maminek v těžké době, když například tatínka zastřelil a ony se dál samy musejí starat o děti. Jako poctu všem těmto maminám jsem ve více variantách vytvořil Madonu na cestách, což je matka s dítětem na vozíku.

Chyběl vám v životě táta, který zahynul za války?

Vlastně mi nechyběl, protože jsem ho ani nepoznal. Znáám ho jen z fotografií. On

sám mě viděl naposledy ve třech měsících. Maminka, která mi celý život fandila, si už nenašla jiného chachara, jak se říká u nás ve Slezsku, protože měla strach, aby mě třeba netrápil.

Jste s rodištěm pořád v kontaktu?

Vloni v létě jsem byl v Hradci skoro tři měsíce. Málokdy se mi to povede na tak dlouho. Bydlím v panelákovém bytečku po mamince, který jsem jí koupil. Můžu tam hned začít něco dělat. Jezdím na kole, fotím, plavu, kreslím... Naposledy jsem tam namaloval desítky kresbomaleb, jak moji techniku nazvala Veronika Bromová. Když jedu z Prahy vlakem do Hradce, protože auto nemám už pětadvacet let, vždycky přestupuji na nádraží Opava-východ, u něhož stojí jediná památkově chráněná drážní vodárenská věž u nás, v níž mám stálou expozici. Snažím se také pomáhat řešit veřejný prostor nejen Hradce, kde je můj nedodělaný park, ale taky Opavy a dalších měst včetně Prahy. Je to ale těžké. Často se nesmyslně utrácení peníze za hlouposti, většinou se neudržováním všeho nechá zchátrat nebo zkazít a pak se

udělá projekt „rekonstrukce“ prostoru, do které proteče balík peněz z našich daní, a zas to znovu chátrá. Buď je to blbost, nebo prachy do kapes, možná obojí. Ono udržovat veřejný prostor, to chce občas zvednout zadek od kompu a taky o tom něco vědět.

„Toho kluka netluče, ten hezky kreslí.“ Opravdu vás umění kreslit chránilo před staršími kluky?

Nevím, jestli pokaždé, ale tuhle situaci si přesně vybavuji. (směje se) Na mladším a menším si starší „mazáci“ zvyšovali sebevědomí. Dva mě chtěli zmlátit, ale ten třetí pronesl onu větu – a tím to skončilo.

Proč se „permanentní“ malíř tak usilovně chtěl stát sochařem? Mohl jste jen malovat.

Malovat jsem se nikdy nemusel učit. Vyžaduje jen obrovskou koncentraci. Trochu dráždím sochaře, když říkám, že mě štvalo, jak se ty sochy dělají, a chtěl jsem předvést, že se dají dělat také jinak.

Foto: archiv NG

„Socha se dělá jenom jedna“, řekl vám na AVU Vincent Makovský.

Co se tehdy přihodilo?

Přišel do ateliéru a řekl, ať vyhodím pět rozpracovaných sošek. Chtěl, abych se soustředil jen na jednu. Pochopil jsem, že socha musí mít důvod, jinak je zbytečná. Aby měla v prostoru opodstatnění, musí se stavět jako dům. To byl pro mne tenkrát objev.

Byl to záměr nebo z nouze ctnost, že vaše sochy často vznikaly „podomácku“ - z papíru, z textilií, z laminátu, z polyuretanu, vycpané senem nebo dřevitou vlnou?

Obojí. Proč by černoch někde v Africe měl dělat bronzové sochy, když tam nemá slévárnu, nemá tam bronz? Dělá ze dřeva nebo z toho, co najde. Byl jsem v podobné situaci, když jsem bydlel s rodinou v Nižboru, ateliér jsem tam neměl – a práce s hlínou vyžaduje určitou teplotu. Dřevitá vlna a textil se daly sehnat v obchodě, šicí stroj jsme měli doma. Vycpávat sochy jsem mohl na zahradě i v mrazu. Ostatně lidské tělo roste zevnitř, vycpáváním, ne osekáváním.

Vaši krajinu alias Indiánské městečko, kterou jste vytvořil uprostřed ostravského sídliště Fifejdy, zvažuje Národní památkový ústav zahrnout mezi chráněné památky. Obstojí ve vašich očích i po pětadvaceti letech?

Nic podobného se od pětadesátého roku minulého století asi nepodařilo. Strávil jsem v Ostravě pět let a přímo fyzicky na „městečku“ pracoval – včetně bagrování. Byl to zázrak, protože několikrát přišel zákaz v práci pokračovat. Ačkoliv zadání znělo „vytvořit atrakce pro děti“, je kusem krajiny, kde můžou trávit čas lidé všech věkových kategorií. Babičky si povídají na lavičkách, mladí posedávají s notebooky, malé děti se vrtají v pískovišti, které není jen na bábovičky, je obrovské a hluboké, že se mohou zakopat. Dnes se tam kluci věnují i pouličnímu parkuru. Potřebuje ale rekonstrukci.

Papírové hodiny, které ukazují „12/15 - Pozdě, ale přeci“ bych ještě našla doma. Jak moc bylo pro vás volné seskupení

výtvarníků v době normalizace důležité?

Byli jsme všichni individualisté, ale proti tehdejšímu fungování Svazu výtvarných umělců jsme se nakonec spojili. A nejen my. Vznikaly i další skupiny. Psali jsme petice pro větší svobodu v práci a vystavování, chtěli jsme obnovit noviny. Proběhl sjezd normalizačního Svazu československých výtvarných umělců, aniž by se udály větší změny, a proto jsme se rozhodli, že se budeme organizovat sami a sami pořádat výstavy. Dali jsme to na vědomí Svazu a vnitru, nenechaly nás zavřít, ale ani nereagovaly.

V osmdesátých letech se konalo víc neoficiálních výstav, které vstoupily do dějin výtvarného umění. Nejpoblábnějšími se staly ty uvnitř malostranských dvorků a ve Vojanových sadech. Kde jste nejraději vystavoval vy?

Každý prostor měl svoje přednosti. Malostranské dvorky měly šmrnc jako hrom. Mně se líbilo i na Jatkách. Tam jsem v osmdesátém osmém hodně provokoval: vyrobil jsem hadrového panáka na rudém koberečku, který se podobal Leninovi a ukazoval vlevo. Nazval jsem to Správná strana jatek, byl umístěn po levé straně haly bývalých jatek.

Nebylo svým způsobem dobrodružnější tvořit a vystavovat v době normalizace?

Lidé byli určitě víc lačnící ty věci vidět. Na výstavy, ať byly kdekoli, přijížděly plné autobusy. Légrace je, že některé moje věci procházely. Příslušné orgány je nedokázaly veřejně označit za protistátní, asi by tím samy pojmenovaly oblidnost reality. Výstavy ale zavíraly čile.

Srdce pro Václava Havla na piazzettě Národního divadla už asi zůstane „nesmrtelným“ činem. Vzniklo z vašeho popudu?

Ne, ne. Jednoho dne mi zavolala moje sousedka Dagmar Havlová, že potřebuje pomoc. Chtěla připomenout Václava Havla v souvislosti s pojmenováním piazzetty náměstím Václava Havla. Vymysleli jsme to docela rychle, protože srdce bylo jeho symbolem. Udělal jsem tři čtyři varianty. Klecosrdce jsem měl už skoro udělané jen tak pro sebe. Jí se líbilo – stejně jako řediteli Národního diva-

dla, protože odkazovalo i na prezidentovo uvěznění. Vypadá jednoduše, ale bylo docela složité ho vyrobit.

Když se řekne srdce, co vás napadne jako první?

Je to stejně kýčovitý symbol jako trpaslík. Symbol lásky, vřelosti, upřímnosti a tak dále. První srdce jsem navrhl na náměstí Jana Palacha v roce 1997, ale z toho sešlo. Shodou okolností to bylo v roce, kdy měl Václav Havel projev v Rudolfinu o blbě náladě. Umístil jsem ty srdce na „oltář vlasti“, což je dnes už zarostlá větrací šachta na náměstí.

Rád svoje díla doprovázíte texty, stále malujete a fotografujete. Co vás ale přivedlo do Brixiho akademického souboru?

Tenor, byt mám barytonový hlas. Tenorů je ale málo. Zpíval jsem už v Hořicích ve sboru Ratibor, tam jsme s ženským sborem Vesna zpívali Smetanu, Foerstera, Janáčka. Jednou jsem šel, to už jsem byl na akademii, kolem kostela svatého Mikuláše na Malé Straně, z něhož se linul zpěv. Vylezl jsem na kůr a zeptal se, zda nepotřebují nějakého zpěváka. Když zjistili, že zpívám tenor, hned mě přijali. Teď chodím zpívat do PEN klubu, který má pěveckou skupinu, jmenuje se Wlastency a scházíme se jednou týdně.

Dlouhá léta jste byl vedoucím sochařského ateliéru na UMPRUM, který jste přejmenoval na Ateliér veškerého sochařství a razil jste heslo: Jeden sochař do každé české visky. Kde učíte teď?

Na Katedře výtvarné výchovy a kultury Pedagogické fakulty Západočeské univerzity. Myslím si, že je důležité, aby děti už na základní škole byly vzdělávané v kultuře rovnocenným způsobem s ostatními obory vzdělanými učiteli.

Jste autorem teorie, která vznikla za normalizace: Nejlepší je, když má člověk svůj vlastní stát a s ostatními lidmi navazuje diplomatické styky. Ještě existuje stát Gebauer, kde „lásko kvete furt“?

Jasně. Ještě nenastal čas, abych jej zrušil. Občas se tady v tom prostoru stále dějí podivné věci.

